

Poročilo varuhinje v zadeva Labirinti sveta/komentar

I. Uvod

Na naslov varuha pravic gledalcev in poslušalcev RTV Slovenija je prispelo sedem odzivov v zvezi z oddajo **Labirinti sveta, ki je bila na sporedu 10. 8. 2018 ob 14:30 na Prvem programu Radia Slovenija**. Avtor oddaje je bil Matej Šurc. Pritožnike je zmotil avtorjev sklepni komentar o klerofašizmu. S poročilom odgovarjam na vse pritožbe. V nadaljevanju objavljam nekaj poudarkov iz odzivov:

»Novinar Matej Šurc je volivce desnega pola označil za zlo in klerofašiste. Javna rtv, financirana tudi iz strani tega, po njegovem mnenju "zla", take vrste sovražnosti, nestrpnosti, poniževanja in žaljenja ljudi, ki mislijo drugače kot on sam, ne bi smela dovoliti.« (A. K.)

»Živim ob Kolpi in z ostalimi somišljeniki sem ostro obsodil nameščanje okrutne žice na bregovih reke. Toda to okrutno dejanje so storile tri parlamentarne stranke, ki tudi sedaj sestavljajo vlado, a jih Šurc v svojem komentarju ne uvršča med fašistične. (...) Šurc naj upošteva, da ga plačujemo poslušalci z različnimi pogledi in prepričanji. Če tega ne more razumeti, naj služi svoj kruh kako drugače.«

»G. Šurc bi moral biti kot novinar javnega medija popolnoma nevtralen in zavezan k nepristranskosti ter argumentaciji povedanega, vendar se s svojim posebej izbranim naborom besed, kot so "besedičenje" Kolinde Grabar, apologeti "ladje norcev v beli hiši", "ustaški" pevec, "klerofašizem" (tistih, ki očitno niso volili enako kot on sam) in podtikanjem - "nagnusna" koalicija (le teh na Balkanu, ki bi morala nujno biti prekinjena s hitro sestavo leve vlade ...) postavlja nad poslušalce t.j. - ponavljam - obvezne plačevalce rtv prispevka - in s svojim, naj se izrazim po njegovo - "haranjem" po javnem mediju perfidno in neargumentarino izvaja agitprop proti svobodomiselnosti poslušalcev.« (R. B.)

II. Odziv uredništva

S pritožbami sem seznanila odgovornega urednika Prvega programa Radia Slovenija Andreja Stoparja, ki v imenu uredništva komunicira z varuhom ter posreduje odzive poslušalstva avtorjem in odgovarja pritožnikom. **Odgovor odgovornega urednika Andreja Stoparja** glede konkretne oddaje Labirinti sveta:

»Odzivi na oddajo Labirinti sveta avtorja Mateja Šurca, objavljeno na Prvem programu Radia Slovenija v petek, 10. avgusta 2018, so bili različni, odgovarjam pa s skupnim pismom. Mislim, da lahko v izhodišču vseh posredovanih mnenj ugotovim skladnost v dveh točkah – tako javnost kot uredniki pričakujemo in se zavzemamo za svobodo izražanja ter za korekten diskurz. Uredniška politika Radia Slovenija zagovarja raznolikost mnenj, strokovnost analiz in verodostojnost komentarjev. Pri čemer smo prepričani, da mora javni radio negovati tudi najbolj subjektivno novinarsko zvrst, komentar, čeprav s tem tvega nestrinjanje javnosti. Prav

do slednjega je prišlo v primeru kolega Mateja Šurca, dolgoletnega novinarja, komentatorja, nekdanjega dopisnika in urednika, avtorja knjig.

Strinjanje oz. sprejemanje mnenj je ena stvar, druga pa je seveda diskurz. Na Radiu Slovenija na povsem načelni ravni ne pristajamo na vulgarno polarizacijo, politizacijo in ideologizacijo javnega prostora.

Zahvaljujem se vam za pozornost in opozorilo. S kolegom se bomo pogovorili..«

III. Mnenje in priporočilo varuhinje

1. (O žanru) Oddaja Labirinti sveta je po formatu **komentar zunanjepolitičnega dogajanja** v minulem tednu. Zasnova oddaje je na spletni strani Prvega strnjena v stavek: »Redna tedenska oddaja zunanjepolitičnega uredništva ponuja enkratni radiofonski preplet mednarodnih političnih in družbenih trendov, v katerih se zrcali svetovno dogajanje iztekajočega tedna« (vir: radioprvi.rtv slo.si/labirinti-sveta/).

Pritrjujem urednikovemu pojasnilu, da **žanr komentarja** dopušča **uporabo avtorskih prijemov** in podajanje **subjektivnih pogledov na obravnavano tematiko**.

Kot sem že zapisala v mnenjih o komentarjih v programih RTV Slovenija (primerjaj npr. zadevo Utrip/komentar, poročilo za februar 2018, str. 37), je tudi v javnem mediju treba komentar razumeti kot **izrazito subjektivni žanr, v katerem ni mogoče uveljavljati načela nevtralnosti ali nepristranskosti, kakršno velja v poročevalskih (objektivnih) žanrih**.

Medtem ko poročevalec niza preverjena dejstva, komentator na podlagi teh dejstev, akumuliranega znanja in razumevanja konteksta izreče mnenje, komentar. V primeru tedenskih oddaj – komentarjev, kot so denimo Labirinti sveta, Zrcalo tedna, Utrip, Centrifuga ... je svojevrsten komentar že novinarjev izbor obravnavanih vsebin, uporaba zaznamovanih besed ali dramaturgija oddaje, vključno z opremo (npr. glasba). V radijskem in televizijskem mediju ni pomembno le, kaj se pove, ampak tudi, kako se to pove.

2. (O odgovornosti avtorja) V konkretni oddaji je avtor največ pozornosti namenil podnebnim spremembam in zgrešenim okoljskim politikam v svetu. V zadnjem delu se je dotaknil ohranjanja in oživiljanju mednacionalnih trenj in meddržavnih sporov na območju Balkana ter vzpona desnega populizma v Evropi. Oddajo je končal s komentarjem:

»Slovenija se nahaja v nevarnem okolju. Ali se ti, ki že dolge tedne kujejo koalicijo sploh zavedajo, kaj čaka Slovenijo, če jim spodleti? Zavladal bo klerofašizem, obrobna Nova TV bo postala nacionalna TV. Povampirjeni homofobi in lažni domoljubi bodo bruhalo svoj gnev iz oblastnih položajev. Slovenska politika ima še eno priložnost, da prekine to nagnusno koalicijo sovraštva, ki se razteza od Baltika do Jadrana. Slovenija morda še nikoli v zgodovini Evrope ni imela tako pomembne naloge kot jo ima danes.«

Menim, da avtorju ni mogoče oprekati pravice do podajanja mnenj v oddaji, vendar pa je komentator pri navajanju dejstev, ki so izhodišče komentarja, kljub časovnim in drugim omejitvam dolžan biti kar se da natančen. Izogibati se mora parcialnim prikazom ali tendencioznim zaključkom. Izrečeno mnenje je dolžan konkretno argumentirati in

pojasniti. Svojih mnenj ne sme podajati na način, kot bi šlo za splošno znano dejstvo, družbeno uglaseno in prevladujoče mnenje ali edino možno razlago. Prav tako se mora izogibati pavšalnim sodbam, ki so zaradi nerazčlenjenosti lahko razumljene kot podajanje stereotipov, širjenje predsodkov, žalitev posameznikov in skupin, podpihovanje nesoglasij in družbenih razkolov.

Menim, da avtor ni ravnal tako in da so poslušalci ob navrženi sklepi tezi upravičeno pričakovali resno argumentacijo, konkretno utemeljitev in pojasnitev, ki pa jih ni bilo.

3. (O odgovornosti uredništva) Menim, da ima uredništvo pri odločanju za komentiranje družbenih pojavov posebno odgovornost, da zagotavlja spoštovanje strokovnih pravil oz. pravil žanra ter pluralnost komentarjev, kot je opisana v točki 5.7. Poklicnih meril in načel novinarske etike (Komentar):

"Ker subjektivna mnenja temeljijo na določenih, velikokrat tudi parcialnih dejstvih, morajo uredniki zagotoviti, da bodo zasnove in vsebine komentarjev čim bolj pluralne."

Menim, da v primeru oddaje Labirinti sveta uredništvo načelo mnenjske pluralnosti uresničuje s širokim naborom avtorjev, z različnimi avtorskimi prijemi in pristopi.

4. Priporočilo: Uredništvu Prvega programa Radia Slovenija, kakor tudi drugim uredništvom, ki negujejo žanr komentarja oz. format tedenskih oddaj – komentarjev, priporočam poglobljeno notranjo debato o zasnovi posameznih oddaj, o zakonitosti žanra in ločevanju dejstev od mnenj. Pri uresničevanju uredniške politike priporočam trajno skrb za dosledno upoštevanje novinarske stroke ter Poklicnih meril in načel novinarske etike.

IV. O komunikaciji

Prejela sem tudi pisma I. P. Ž., naslovljena na več deset e-naslovov, v katerih je mogoče prebrati, da je med poslušalko in avtorjem obravnavane oddaje potekala korespondenca, ki jo je I. P. Ž. razumela kot žaljivo in neprimerno. Korespondenco so omenjali tudi nekateri drugi pritožniki, ki so prav tako menili, da sta bila novinarjeva odgovora poslušalki nesprejemljiva.

Varuh nima nobenih pristojnosti glede komuniciranja novinarjev in drugih zaposlenih ali sodelavcev RTV Slovenija z občinstvom ali glede njihovega delovanja na družbenih omrežjih. **Tudi tokrat pa opozarjam na točko 21 Poklicnih meril in načel novinarske etike (Navzkrižni osebni interesi, pravice in dolžnosti), ki svari pred slehernim ravnanjem, ki lahko okrni poklicni ugled programskih ustvarjalcev in zaupanje javnosti v programske vsebine:**

»Novinarji, uredniki in drugi ustvarjalci radijskih in televizijskih programov s svojim javnim in političnim delovanjem, z dejavnostmi v prostem času, z zasebnimi posli in finančnimi interesi ne smejo zlorabiti položaja v RTV Slovenija, škodovati natančnosti, nepristranskosti in verodostojnosti programov RTV Slovenija, ogrožati ugleda in dobrega imena posameznikov

ali celotnega javnega zavoda ter zaupanja poslušalcev in gledalcev v vsebino programov RTV Slovenija.«

Zavzemam se za dostojno javno komunikacijo, s spoštovanjem različnosti mnenj. Podpiram napoved vodstva RTV Slovenija o pripravi pravilnika o komuniciranju ter prenovi Poklicnih meril in načel novinarske etike, ki bi podrobneje uredila področje.

Vnovič tudi zapisujem mnenje, da v kulturnem dialogu ni primerno izrekanje in zapisovanje osebnih žaljk, kot tudi ne podajanje pavšalnih in podcenjujočih sodb o programskih vsebinah ter programskih ustvarjalcih in drugih zaposlenih na RTV Slovenija.

V. Obravnava odzivov

Ob koncu poročila pojasnujem, da odzive gledalcev, poslušalcev in bralcev RTV vsebin ter uporabnikov RTV storitev obravnavam v najkrajšem možnem času in najpozneje v roku, ki ga predvideva 13. člen pravilnika o varuhovem delovanju (20 delovnih dni). Tako je tudi v tem primeru. Vsem, ki kljub temu menijo, da so na odgovor (pre)dolgo čakali, se opravičujem in pojasnujem, da je vzrok daljša odsotnost zaradi letnega dopusta.

Ilinka Todorovski

varuhinja pravic gledalcev in poslušalcev RTV Slovenija

Ljubljana, 4. 9. 2018